

IMPULS

DA FRANCESTG FRIBERG, PRESIDENT CGS

A caschun dil Di da romontsch dils 26.10.2014 ella Casa da scola a Trun ha la Conferenza generala Surselva (CGS) envidau exponents da differentas instituziuns da semegliant scopo sco la CGS. La finamira principala ei stada d'emprender d'enconuscher meglier in l'auter e da fastisar nua e co che cooperaziuns savessen vegnir realisadas respectivamein optimadas.

Quater referents han presentau lur instituziuns, numnadamain la Lia Rumantscha, la Scol'aula pedagogica, l'Universitad da Turitg e la Casa editura rumantscha. En in secund bloc ein ins sededicali allas damondas co la cooperaziun denter las scolas romontschas e las singulas instituziuns savess vegnir realisada/optimada. Quest artechel ei ina resumaziun dils impuls ch'ei vegni rimnai e discussiunai ella tiarza part digl avonmiezdi.

Scalem scoletta

La scoletta animescha...

- la Chasa Editura Rumantscha da translatar dapli cudischs d'affons per la scoletta e cunzun era per la 1./2. classa primara els idioms e meins en rumantsch grischun. Aschia savessen ils affons sezs leger pli baul cudischs romontschs ch'ei adattai a lur interess, savida e stan da leger, p.ex. cudischs cun pauc text e biars maletgs, gronda scartira, etc.
- la LR da sustener politicamein pli fetg las mussadras en lur lavur culs affons, cun optimar las cundiziuns da lavur.
- la LR da sustener las mussadras quei che pertucca lur reconuschienscha dalla scoletta sco liug da scolaziun romontsch. En scoletta vegnan ils affons en contact l'empreda gada cul romontsch ordeifer la famiglia. Il scazi da plaids, la fonetica, la sintaxa e la grammatica vegnan exercitai

ed ein la basa pil pass ell'empreda classa. Affons cun in auter lungatg-mumma emprendan l'empreda gada romontsch en scoletta. Per quels motivs eis ei impurtont da promover il romontsch en scoletta. Las mussadras giavischan:

- in niev cudisch da canzuns modernas per romontsch e discs cumpacts vitier cun playbacks.
 - ina vasta elecziun da novs giugs da lungatg.
 - novs mieds e giugs che vegnan translatai dil tudestg duessen vegnir edi parallelamein sco en tudestg. Quei vul dir da translatar bia pli spert ils mieds.
 - dapli sustegn ed agid da translatar mieds didactics per romontsch. En special giugs da lungatg ch'ei moderns, che san vegnir giugai biaras gadas, buca memia grevs, biala illustraziun, etc.
 - Las mussadras fan la proposta ch'ellas savessen dar giu ina gliesta cun giavischs per material e giugs ch'ellas duvrassen en scoletta. L'idea da quella gliesta ei ch'ei vegni mo ediu/translatau products che vegnan suenter era duvrai ellas scolettas romontschas.
 - la SAP d'encurir il discuors cullas mussadras e d'eruir il motiv daco ch'ei detti strusch pli annunzias per far la scolazin da mussadra.
 - la SAP d'organisar in cuors el qual las mussadras elegessen bugen material didactic, translatassen quel per romontsch ed elaborassen il material didactic corrispudent.
- En connex culla realisaziun da products els idioms setschenta la damonda daco che RTR realisescha tons dvds e discs cumpacts per affons en rg ed aschi paucs els idioms? Ella brochura da products da RTR dil december 2013 ein 18 da 19 products en rg, 1 els idioms, schegie che rodund 95 % dils scolars romontschs vegnan instrui egl idiom.

Scalem 3./4. classa primara

- Edir dapli products d'affons (cudischs, cds, dvds) els idioms: quei giavisch va cunzun alla CER, alla LR, ad RTR.
- Realisar els idioms ils discs cumpacts dil niev mied da matematica per la scola primara avonmaun en rg.
- Formar sets da classa che san vegnir affitai sco en ina biblioteca (va ella direcziun dalla valischa da cudischs ambulonta dalla LR).
- SAP: migliurar la qualidad dil lungatg (romontsch) entras tests e scolaziuns adequatas e ligiontas.
- SAP: informar las vegnentas scolastas ed ils vegnents scolasts dallas purschidas avonmaun.
- Newsletters dallas differentas instituziuns pliras gadas ad onn cun far attents allas purschidas.

Scalem 5./6. classa primara

- SAP: dar pli gronda peisa all'instrucziun da romontsch (idiom) tochen il davos onn da scolaziun.
- Edir cudischs da cant per la 5./6. classa cun canzuns novas, cun slontsch e pep.
- In mied da historia naturala maunca. Far ina rimnada digl existent.
- Rimnar e coordinar lavurs avonmaun (en truchet da collegas)
- Alla SAP vegn scret plunas lavurs (da scienzias e scineziai sco era da studentas e students). Quellas fussen da metter a disposiziun allas scolas.
- Bia da discussiunar ha il mied da tudestg dau! Per las classas romontschas fuss ei fetg impurtont da surprender in bien mied gia existent e cumpletar quel per nies diever. Quei manco ei absolutamein urgents. Pil mument vegn ei instrui culs pli different mieds. Il giavisch per in mied ei vegnius exprimius fermamein.
- Per entrar ella scola bilingua (Glion) detti ei buca criteris, quei che caschuni malaveglia.